

Слізко Наталія

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – А. Литвиненко)
(м. Полтава)*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЗАКОРДОННОГО ДОСВІДУ І ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКИХ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК В УКРАЇНІ

Нині в Україні відбуваються суттєві трансформаційні процеси у бібліотечній сфері, що пов'язані з адміністративно-територіальною реформою та створенням об'єднаних територіальних громад. Ці зміни мають на меті не тільки підвищення якості інформаційно-бібліотечних послуг, але й їх оптимізацію. У контексті прагнення України до інтеграції в Європейське співтовариство та необхідності відповідати європейським стандартам, з'явилися аналітичні дослідження, які вивчають стан української бібліотечної галузі крізь призму європейського досвіду та пропонують шляхи її розвитку [9].

Одне з ключових досліджень, що надає цінні вказівки для реформування публічних бібліотек в Україні, було підготовлене експертами Громадської організації «Європейський діалог» у рамках «Ініціативи з розвитку аналітичних центрів в Україні», реалізованої Міжнародним фондом «Відродження» спільно з Фондом розвитку аналітичних центрів за підтримки Посольства Швеції в Україні. Інше значуще дослідження, «Реформування системи публічних бібліотек України: досвід Великої Британії та пілотні проекти об'єднаних територіальних громад», було виконано Благодійним фондом «Бібліотечна країна» за фінансової підтримки Посольства Великої Британії в Україні, під час проекту з трансформації бібліотек в сучасні центри розвитку громад [9].

Обидва дослідження виявили, що багато публічних бібліотек, особливо в сільських районах, знаходяться у приміщеннях, що потребують термінового ремонту або перебувають у аварійному стані. Це створює неналежні умови для зберігання книжкових фондів. Крім того, значна частина бібліотек залишається без комп'ютеризації та доступу до Інтернету. Бібліотечні фонди часто містять застарілу літературу, яка не відповідає сучасним інформаційним потребам читачів. Також нестача фінансування у бібліотечній сфері призводить до низки проблем: низькі заробітні плати для бібліотечних фахівців, недостатнє оновлення бібліотечних колекцій, обмежена комп'ютеризація, особливо у бібліотеках сільських районів, та зменшення кількості годин, протягом яких бібліотеки відкриті для відвідувачів.

Надалі у рис. 1 розглянемо кількісні показники бібліотек в Україні станом на 1 січня 2023 року.

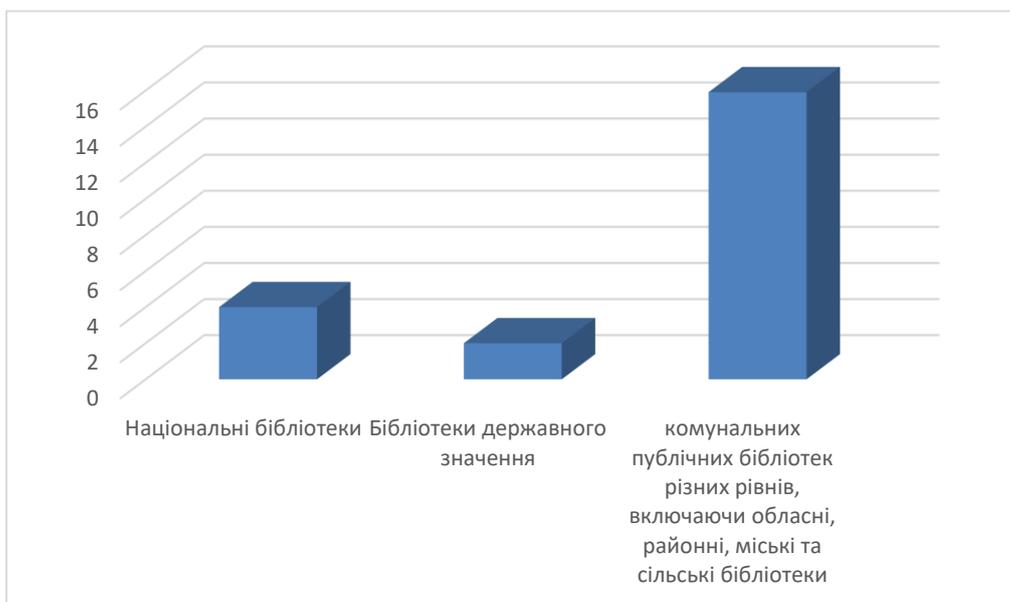

Рис. 1 Кількісні показники бібліотек в Україні станом на 1 січня 2023 року (побудовано автором на основі джерела [8]).

Станом на 1 січня 2023 року в Україні налічувалося 15,916 бібліотечних закладів, включаючи всі філії. Це мережа складалась із 4 національних бібліотек, 2 державних та 15,910 комунальних публічних бібліотек різних рівнів, включаючи обласні, районні, міські та сільські бібліотеки. З цих, 12,981 були сільськими бібліотеками, що становить 82% від загальної кількості публічних бібліотек в країні.

Ця мережа є найбільшою в Європі, перевищуючи кількість бібліотек в Німеччині (9550), Франції (9400), Польщі (8290), Великій Британії (4698), Норвегії (744) та Данії (544) розглянемо у рис. 2 [8].

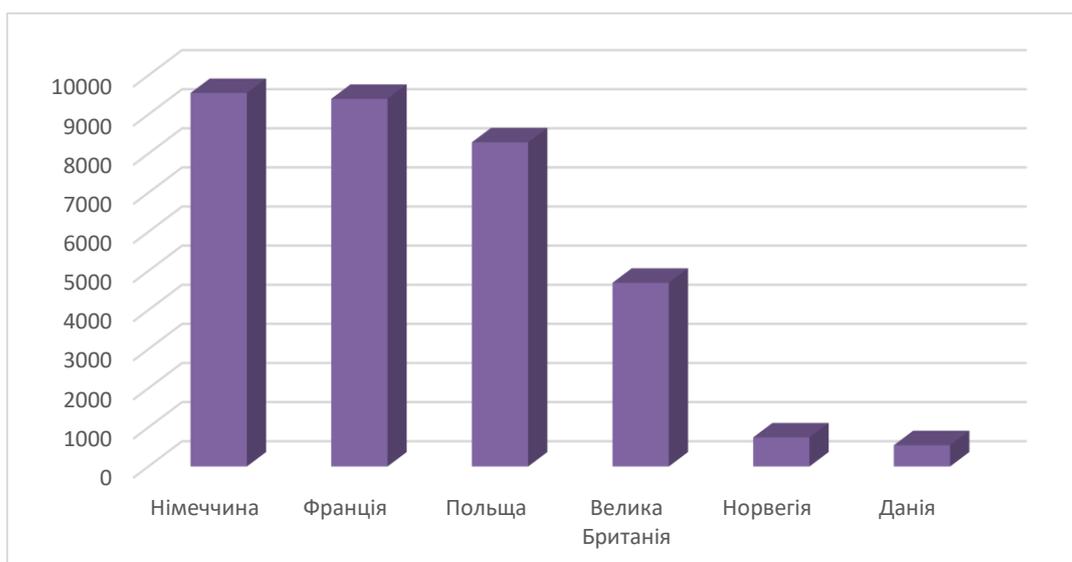

Рис. 2 Кількісні показники бібліотек у країнах Європейського союзу (побудовано автором на основі джерела [8]).

У кожній з країн співвідношення кількості мешканців на одну бібліотеку варіюється: у Німеччині це 8,445 осіб, у Франції – 6,776, у Польщі – 4,644, у Великій Британії – 13,650, у Португалії – 53,903, у Данії – 10,320, тоді як в Україні – 2,597 осіб на одну бібліотеку. Це підкреслює, що Україна має одну з найбільших мереж публічних бібліотек у Європі.

Надалі розглянемо показники щодо кількості користувачів та середньої кількості відвідувань на добу у публічних бібліотеках в країнах Європи та Україні, представлено у рис. 3.

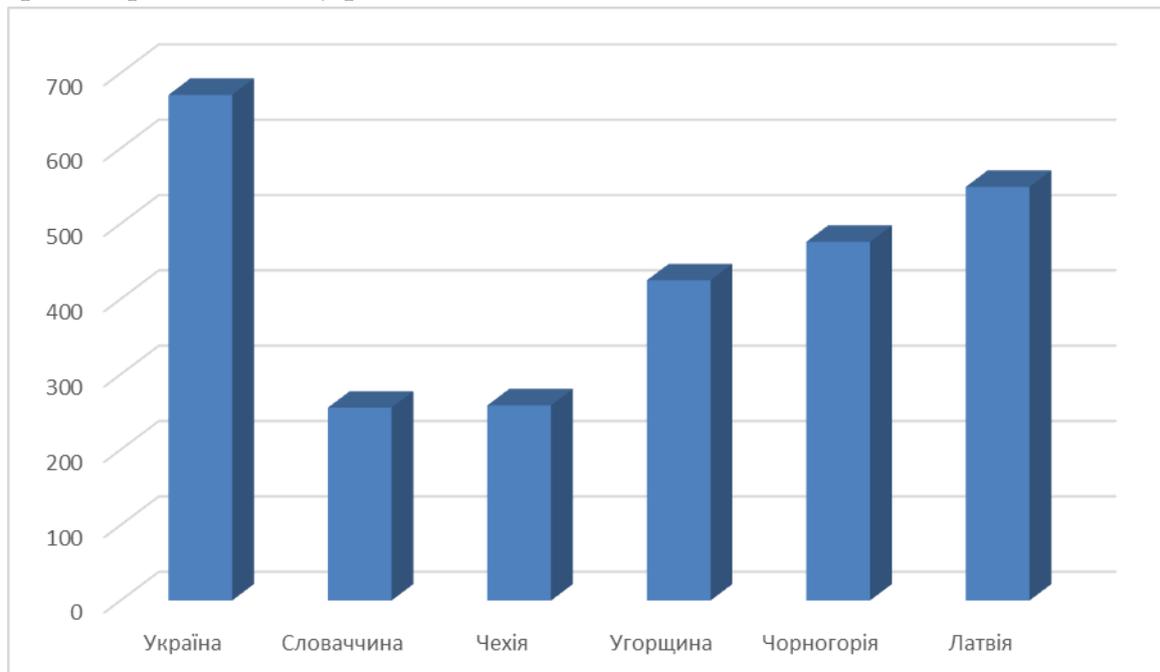

Рис. 3 Показники щодо кількості користувачів та середньої кількості відвідувань на добу у публічних бібліотеках в країнах Європи та Україні (побудовано автором на основі джерела [8]).

Україні залишаються невисокими у порівнянні з багатьма країнами Європи. В Україні на одну бібліотеку припадає 671 користувач, що вище лише, ніж у країнах, таких як Словаччина (256), Чехія (259), Угорщина (425), Чорногорія (476), і Латвія (549). Для порівняння, в Польщі одна бібліотека обслуговує 1074 користувачів, а у Великій Британії цей показник сягає 2427 користувачів. Щодо відвідуваності, в Україні в середньому одну бібліотеку відвідують 16 осіб на день, тоді як у Словаччині цей показник становить 8 відвідувань, а в Угорщині – 13 відвідувань.

Проте не достатньо лише констатувати низькі показники відвідуваності та користувачів у бібліотеках України, а важливо з'ясувати причини цього явища. Варто провести аналіз якості та спектру послуг, які надають зарубіжні та вітчизняні бібліотеки, а також оцінити комфортність бібліотечних приміщень, щоб зрозуміти, чим вони відрізняються і що може бути вдосконалено в українських умовах.

Також важливо зрозуміти, які тренди в розвитку бібліотек є загальними для Європи та наскільки статистика українських бібліотек відрізняється від статистики бібліотек у сусідніх країнах.

Згідно зі звітом Центрального статистичного управління Польщі за 2018 рік, в країні функціонувало 7,925 публічних бібліотек та їх філій, що на 0.4% менше, ніж у попередньому році. Це включає 884 дитячих та юнацьких відділення (на 0.1% менше) та 1,083 бібліотечних пункти (на 10.5% менше). Загальний фонд публічних бібліотек склав 127.5 мільйонів томів, що на 0.7% менше порівняно з 2017 роком, і кількість користувачів знизилася на 1.1% до 5,953.1 тисячі.

Із цих 7,925 публічних бібліотек, включаючи філії, 65.4% розташовані в сільській місцевості. Найбільша кількість публічних бібліотек та їх філій знаходилась у Мазовецькому воєводстві (12.0%), тоді як найбільше бібліотечних пунктів було в Люблінському воєводстві (13.8%). Бібліотечні пункти керували 344 публічними бібліотеками, з яких 182 розташовані у сільській місцевості, та 141 бібліотечним відділенням, з яких 93 у сільській місцевості.

Надалі у рис. 4 розглянемо ряд показників, які аналізують роботу публічних бібліотек.

Рис. 4. Ряд показників, які аналізують роботу публічних бібліотек (побудовано автором на основі джерела [1])

Показники традиційних послуг бібліотек, таких як відвідування та видача книг, хоч і зазначають невелике зниження, проте ріст електронних послуг вказує на зміну тенденцій. Зокрема, в бібліотечних закладах зафіксовано 70,9 мільйона відвідувань, що на 4,1% менше порівняно з 2017 роком. Зниження кількості відвідувань спостерігалось як у міських, так і у сільських місцевостях, складаючи відповідно 50,4 та 20,6 мільйонів. Упродовж року найвищу кількість

читачів на 1000 населення зафіксовано у Малопольському воєводстві, а найчисленнішою групою читачів виявилися особи у віці від 25 до 44 років.

У 2018 році користувачі 5 397 бібліотек та їх філій (що на 2,6% більше, ніж у 2017 році) отримали доступ до онлайн-каталогів. Водночас, читачі 3 219 публічних бібліотек (на 9,1% більше порівняно з попереднім роком) могли дистанційно резервувати бібліотечні матеріали, а 2 881 публічна бібліотека та філія (на 8,5% більше) надали можливість віддаленого замовлення. Також 42,0% публічних бібліотек мали профілі у соціальних мережах [6].

В контексті польського досвіду слід зазначити, що публічні бібліотеки Польщі, особливо сільські, мають можливість розвиватися завдяки проектній діяльності, ініційованій Польським інститутом книги. Програма «Національна програма розвитку читання» включає кілька пріоритетів, серед яких №1 стосується придбання нових видань для бібліотек, а пріоритет №2 – «Бібліотечна інфраструктура 2016-2020», що орієнтований на підтримку та розвиток інфраструктури публічних бібліотек. Цей пріоритет спрямований на зміцнення та трансформацію ролі публічних бібліотек у житті локальних спільнот у сільських, місько-сільських та міських громадах до 50 тисяч населення. В рамках цього пріоритету бібліотеки можуть отримати кошти на ремонт, реконструкцію, розширення, будівництво та оснащення бібліотечних приміщень [7].

Гжегож Гауден, директор польського Інституту книги, підкреслив, що в результаті децентралізації влади в Польщі бібліотеки перетворилися на культурні центри та важливий елемент розвитку місцевих громад. За цей час керівники бібліотек вийшли на новий рівень співпраці з владою, адже вони стали добре обізнані з перевагами мешканців, які є також виборцями. Однак досягнення таких результатів зайняло 25 років зусиль. Гауден відзначив, що успіх реформи став можливим завдяки усвідомленню владою ролі публічних бібліотек як місць для зустрічей і взаємодії. Стабільне фінансування, оновлені сучасні приміщення, навчання персоналу сучасним методам управління та навикам комп'ютерної грамотності, а також умінню взаємодіяти з читачами та мистецтву публічних виступів відіграли ключову роль. За словами Гаудена, тепер поляки готові відмовитися від будівництва дороги чи великого спортивного комплексу на користь бібліотеки, оскільки вона служить інтересам всіх соціальних шарів та вікових груп [2].

Використовуючи можливості інтернет-сервісів, таких як Google пошук та переклад, ми аналізували діяльність публічних (сільських) бібліотек у країнах, таких як Австрія, Данія, Італія, Німеччина, Франція тощо. Варто відмітити, що, незважаючи на високий рівень економічного розвитку цих країн та вищий, ніж в Україні, рівень життя, спостерігаються загальні тенденції скорочення кількості бібліотек та книговидачі. Ці тенденції також показують загальний пошук бібліотеками свого місця в епоху цифрових технологій.

У контексті цих змін особливо цікавою є аналітична стаття Юргена Зеельфельта «Громадські бібліотеки та їх роль у освіті та культурі у сільській місцевості». Автор виділяє публічні бібліотеки як «інфраструктуру з низьким порогом доступу для всіх соціальних класів і вікових категорій», описуючи їх як «центри контактів і постачальники знань, що служать соціальним зібранням у багатьох громадах» [5]. Зокрема, у сільських районах, де населення не перевищує 5000 осіб, бібліотеки часто мають значно менші простори, порівняно з тими, що у середніх та великих містах, іноді не більше класної кімнати площею 50-70 квадратних метрів. Години роботи цих бібліотек обмежені до шести-десяти годин на тиждень, розподілених на кілька днів, а бюджети на медіа часто становлять всього близько одного євро на жителя. Керівництво цих бібліотек працює на громадських засадах, з невеликою командою працівників. Проте, навіть у таких умовах, сільські бібліотеки мають потенціал стати так званим «третьім місцем» для громади, але для цього вони повинні трансформуватися в багатофункціональні простори.

Сучасні публічні (зокрема сільські) бібліотеки виконують важливу культурно-освітню роль. В малих громадах, населення яких не перевищує 3000 осіб, цілком можливо організовувати два та більше культурно-освітніх заходів щомісяця, спрямованих на різні цільові групи. Бібліотеки займаються не тільки освітньою діяльністю, сприяючи мотивації до читання та мовній освіті, медіа- та цифровій грамотності, але й розвивають творчість, організовують розважальні та дозвільні заходи.

За даними «Звіту про розташування бібліотек» Німецької бібліотечної асоціації за 2018 рік, цифровізація бібліотек продовжила зростати порівняно з попереднім роком, підтверджуючи тенденцію розвитку бібліотек як «третього місця» для спілкування та взаємодії. У Німеччині налічується близько 9 400 публічних та академічних бібліотек, які залучили понад 220 мільйонів відвідувань у 2022 році [3].

Публічні бібліотеки видали близько 340 мільйонів книг, фільмів та музичних творів, що на шість мільйонів менше порівняно з 2017 роком. 81% публічних бібліотек у містах з населенням понад 50 000 людей пропонували доступ до WiFi, що становить зростання на 1%.

Користувачі академічних бібліотек мали доступ до електронних книг 278 мільйонів разів, та до статей цифрових журналів близько 78 мільйонів разів, що вказує на значне зростання порівняно з попереднім роком. Публічні бібліотеки позичили понад 29 мільйонів електронних книг та інших цифрових медіа, що на 5 мільйонів більше, ніж у 2021 році.

Більше 550 000 осіб взяли участь у навчаннях, екскурсіях, курсах та вебінарах, проведених академічними бібліотеками. Загальні витрати на

придбання засобів масової інформації академічними бібліотеками склали 329 мільйонів євро, з яких 58% було витрачено на цифрові медіа.

У 2022 році було доступно 240 608 робочих станцій для користувачів, з яких 105 461 в публічних бібліотеках та 135 140 в академічних. Протягом року громадські та академічні бібліотеки реалізували приблизно 425 000 заходів, включаючи читання, виставки, просування цифрового читання, медіаграмотності, ігрові конвенції, кампанії для Makerspace, семінари з програмування, мовні курси та тренінги. З цих подій 190 000 (44,8%) було організовано спеціально для дітей.

Зростає тенденція до ширшого розуміння бібліотечного обслуговування, яке включає розширення потенціалу цифровізації поза рамками традиційних завдань бібліотек.

У своєму щорічному звіті Німецька бібліотечна асоціація акцентує увагу на кілька ключових напрямків для бібліотечної політики. В 2019-2020 роках асоціація зосередилася на розвитку мережевої інфраструктури в сільській місцевості, збільшенні фінансування для подальшої освіти та навчання бібліотекарів, а також на розширенні доступу до електронних книг. Окрему увагу приділено захисту бібліотек від політичного впливу, підкреслюючи їхню роль як місць для зустрічей громадян, формування політичної волі та соціальної участі. Німецька бібліотечна асоціація закликає бібліотеки та політиків підтримувати та сприяти цій місії на тривалий період.

Німецька бібліотечна асоціація також акцентує увагу на важливості інвестування у підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Вона зазначає, що суспільні зміни призводять до зростання відповідальностей і завдань для бібліотечного персоналу. Проте, багато бібліотек стикаються з обмеженими бюджетами, що не дозволяють забезпечити постійну освіту своїм працівникам. Тому необхідні значні інвестиції для забезпечення систематичного професійного розвитку персоналу. Наразі лише 8,3% публічних бібліотек відповідають мінімальним стандартам бібліотечної діяльності. Бібліотекам потрібні нові концепції розвитку персоналу, щоб вони могли ефективно реагувати на вимоги в галузях ІТ, медіаосвіти та адресації потреб конкретних цільових груп.

Також, подібно до Польщі, німецькі сільські бібліотеки мають можливість покращити свою матеріально-технічну базу завдяки участі у проєктній діяльності, фінансованій як на муніципальному рівні, так і через програми, що підтримуються Європейським Союзом [4].

Аналіз досвіду роботи публічних бібліотек у європейських країнах підтверджує існування загальних тенденцій у їхньому розвитку. Особливо актуальною є концепція бібліотеки як «третього місця», що набуває особливого значення в сільській місцевості. Там бібліотеки перетворюються на культурно-соціальні центри, де проводяться не тільки книговидачі, а й культурно-мистецькі

заходи, а також забезпечується доступ до Інтернету, електронних ресурсів та послуг. Це місця, де збирається громада, відбувається освітній процес, і де панує творча атмосфера. Однак, загальною проблемою залишається недостатнє фінансування культурних закладів, зокрема сільських бібліотек. Вирішення цієї проблеми можливе у фінансово стійких громадах через проектну діяльність. Бібліотечні проекти мають отримувати фінансування не лише від благодійних організацій, але й від держави, міністерств культури та місцевих органів влади.

Крім того, персонал сільських бібліотек має бути мотивованим і постійно розвиватися. Бібліотекарі повинні вміти писати проекти, вести співпрацю з владою та активно залучати до діяльності громаду.

Трансформації в українській бібліотечній сфері, зокрема створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), спрямовані на підвищення якості та оптимізацію бібліотечних послуг. Попри значну кількість бібліотек, особливо сільських, їх стан і ресурсна база залишаються недостатніми для повноцінного обслуговування потреб громадян. Недостатнє фінансування, брак оновлення фондів та низький рівень комп'ютеризації знижують ефективність послуг.

Європейський досвід свідчить про важливість підтримки бібліотек як культурно-освітніх центрів, де забезпечується доступ до інформаційних ресурсів та проводяться громадські заходи. Зокрема, у країнах ЄС бібліотеки перетворюються на багатофункціональні простори, що відповідають сучасним потребам, завдяки фінансовій підтримці державних та міжнародних програм.

В Україні, для забезпечення сталого розвитку бібліотек, необхідно покращити фінансування, стимулювати участь у проектах та підвищити кваліфікацію бібліотечних працівників, орієнтуючись на цифровізацію та інтеграцію з місцевими громадами.

Список використаних джерел :

1. Районний семінар бібліотечних працівників «Сільська бібліотека в умовах соціальних і економічних перетворень» (Білин-2014). *Блог Рахівської центральної районної бібліотеки*. URL: <http://rakhivcrb.blogspot.com/2014/05/2014.html> (дата звернення: 27.10.2024).
2. Реформування системи публічних бібліотек України в контексті децентралізації / Микола Крат, Олександр Софій. URL: <http://dialog.lviv.ua/wp-content/uploads/2016/11/Bibliotek-A5-4mm-prew.pdf> (дата звернення: 27.10.2024).
3. Cherniak, I. Libraries of educational institutions in the conditions of regional policy. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, 2021. 62. P. 479–494.
4. Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa, Priorytet 2 «Infrastruktura Bibliotek 2016–2020». URL: <https://instytutksiazki.pl/biblioteki,5,infrastruktura-bibliotek-2016%E2%80%932020,1.html> (дата звернення: 27.10.2024).
5. Recommendations for the organization of library services in the conditions of united territorial communities. *Bibliotechnomu fakhivtsiu. Natsionalna biblioteka Ukrainy im. Yaroslava Mudroho*. URL: <http://profy.nplu.org/download.php?lng=uk&pg=1332> (дата звернення: 27.10.2024).

6. Verkhovna Rada of Ukraine. On Amendments to the Law of Ukraine «On Culture» Concerning General Principles of Providing Cultural Services to the Population: Law of Ukraine of April 29, 2021 № 1432–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1432-20#Text> (дата звернення: 27.10.2024).

7. Öffentliche Bibliotheken und ihre Rolle für Bildung und Kultur in ländlichen Räumen. URL: <https://www.kubi-online.de/artikel/oeffentliche-bibliotheken-ihre-rolle-bildung-kultur-laendlichen-raeumen> (дата звернення: 27.10.2024).

8. Бібліотечному фахівцю: науково-методичний відділ Національної бібліотеки України ім. Я Мудрого. URL: <http://profy.nlu.org.ua/> (дата звернення: 27.10.2024).

9. Розвиток сільських бібліотек як інформаційних і культурних центрів (За результатами слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань культури і духовності 18 травня 2011 р.). *Бібліотечна планета*. 2011. № 3. С. 6–7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2011_3_2 (дата звернення: 27.10.2024).

Слухай Ольга

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – В. Дмитренко)
(м. Полтава)*

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕГРОВаних КОМУНІКАЦІЙ У КУЛЬТУРНІЙ СФЕРІ

Аналіз ефективності інтегрованих комунікацій у культурній сфері є важливим для оцінки того, як різні комунікаційні засоби взаємодіють і сприяють досягненню конкретних культурних цілей. Інтегровані комунікації в культурній сфері включають використання медіа, соціальних мереж, PR, подій, реклами та інших каналів для просування культурних проєктів, установ та ініціатив.

Аналіз охоплення аудиторії є одним із ключових етапів оцінки ефективності інтегрованих комунікацій у культурній сфері. Він допомагає визначити кількість людей, які стали свідками комунікаційних заходів через різні канали, і наскільки ці заходи поширилися. Основними показниками є перегляди контенту, підписники, лайки, коментарі та реакції, що свідчать про активність аудиторії, а також соціальний обмін, тобто кількість поширень або репостів, які збільшують охоплення за рахунок особистих мереж користувачів. Для офлайн або онлайн заходів, таких як виставки, концерти чи вебінари, важливим показником є кількість відвідувачів або учасників, що також вказує на успішність комунікаційної кампанії.

Аналіз охоплення аудиторії дозволяє оцінити масштаб впливу інтегрованої комунікації, але його необхідно поєднувати з іншими показниками для отримання повної картини ефективності кампанії.